

(א) גביית עדות מיום ג' ל"ג למב"י שאמר ר' בער צעבען מוצאי ש"ק פ' אחרי איזט ר' חנינא ווידר קומן וחילה פניו ליתן לו עצה על ביטול הגט, והיה שם עמו הבחור הרש מרדכי בן ר' אבא ואמר שילך על פ"ח שם ימצא יחיאל מרדכי שטאמבערגער והוא ימצא לו עוד ע"א להעיד שקר. וגם נאמר באותו עדות שר' חנינא אמר שמצטער שהי"ת טמטם שכלו שלא בטלתי אז את השליח. עוד העידו ר' ניסן מצעבין ור' משה מצעבין שר"ח המגרש בא להם אחר נתינת הגט כמה ימים וביקש מהם לחתום לו עדות שקר שביטל הגט, והשיבו לו שא"א להם לחתום שקר, הכל כמבואר בגביות עדות:

והנה לא נכנס עתה בפלפול זה דהוה מהדר אזינפא, אלא נניח למוחלט אי איהו חשיד כ"ע לא חשידי [ככתובות ל"ו ע"ב], ואמנם זה שייך במי דמהדר אזינפא לחתום שטר על פלוני בסך כך וכך, ושוב הוציא שטר על פלוני באותו הסך ואותו הזמן ממש, מ"מ אומרים שזה השטר אמת נכון כי העדים לא חשידי לשקרי, אך הוא היה מהדר לזיוף עוד שטר (מ)אחר כיוצא בו שיהיו לו ב' שטרות, ולא מצא ידו די עולתו, והשטר הראשון כשר, אבל הכא אי ס"ד כבר חתמו לו עדים כשרים בשעתו עדות אמת מה לו עוד להדר אזינפא, ומה היה לו להצטער על שלא השכיל לבטל בשעת מעשה והרי ביטלו וביטלו. אלא שע"ז ליכא אלא ע"א שציער עצמו, אבל עכ"פ אהא דהוה מהדר אזינפא איכא ג' עדים, נמצא מתוך דבריהם למדנו שהעידו שלא ביטל הגט. אמנם ב' עדים יחיאל מרדכי ואברהם שפיגל מעידין שביטלו בפניהם בזמנו, נמצא ה"ל ב' כתי עדים המכחישים זא"ז אלו אמרו ביטל ואלו אמרו לא ביטל:

ועוד הבחור ליפמאן העיד שלא זזה ידו מיד המגרש ממסירת הגט ליד השליח עד ששיער בנפשו שכבר נמסר הגט ליד האשה, וגם אח"כ קראתו אמו לחוץ ומ"מ הוא ליפמאן הביט אחריו כמה מינוטין. והבחור גומפל העיד שבאותו שעה שאמר אברהם שפיגל שביטל הגט לפניו בצעבין באותו שעה היה עמו בפ"ח ולא זזה ידו מתוך ידו כל אותו זמן. נמצא אם נצורף עדותו של גומפל שאברהם שפיגל עמו היה בפ"ח עם עדותו של ליפמאן שהמגרש עמו היה, ה"ל ב' עדים לפסול עדותו של אברהם

לישבע אז הודו לפני הבד"צ והרב ולפני הרבה אנשים שהיו שם בבה"כ בעת השבועה ואמרו שהכל שקר וכזב, הן מה שנתנו כתוב וחתום הן מה שהגידו ע"פ, כי אינם יודעים מאומה מביטול הגט, רק המגרש פיתה אותם להעיד שקר, ונשבעו על זה לפני הרב ובד"צ ולפני הרבה אנשים שהיו בבה"כ שאינם יודעים שום רמז מביטול הגט. והנה הרב מפעטשי חדש אשר סידר הגט כתב אלי שאף לדברי העדים שהעידו שהמגרש ביטל הגט, ואחד אמר שהביטול היה בין שעה שלישית לרביעית אחר חצות היום, והשני אמר שהיה שעה ומחצה אחר צאתו לחוץ בעת כתיבת הרשאה, ולפי מה שנתברר לו ולאנשים אשר היו שם ניתן הגט קודם זמן הביטול לפי דברי העדים. גם כתב אלי הרב הנ"ל שבעת הזאת אשר עמדו לפניו בעסק הנ"ל אמר אבי האשה להמגרש או ליתן גט או להעריך טענותיו לפני בד"צ וכאשר יצא מפי בד"צ כן יקום, ואם לא ירצה לעמוד כעת לד"ת עכ"פ לא ירחק נדוד רק ישוב עם אבי האשה לביתו או לבית המופלג מ' משה פערא שכנו, ונתיעץ המגרש עם קרוביו ונגמר ביניהם שיגרש רק שאבי האשה יבטל הפשר הנעשה ביניהם, וכן עשה וביטל הפשר ונתן הגט ברצון טוב. ולהיות כי המעשה זאת אירע בקאמידאט שלנו כתבו אלי לחוות דעתי משפט הגט עפ"י ד"ת:

שוב הגיעני מכתב מהרבני מה' יוסף דיין בק"ק מאדע גיסו של המגרש, שהוא אמר שאמת שהיה לו חולי נופל והיה וסתו משנה לשנה, אלא ביני לביני ניתן לו קמיעא מגאון דאוהעל וגם רפואה מרופא אחד, וחשבו שבודאי נתרפא ע"כ אמצו לבם להשתדך עם בת נגיד, ואמנם ראו שנכזבו תוחלתם כי לא נתרפא, אבל לא פעלו עולה במה שהשיאוהו בת הנגיד, אלו דבריו:

תשובה ה (א)

תשובה. הנה בדבר זה צריך לעיין בשלשה דברים, א' במה שהוכחשו העדים מאחרים. ב' מה שחזרו והגידו בעצמם נגד דבריהם הראשונים שבע"פ. ג' מה שהגידו בחתימתם בשטר. ומה' אבקש יורני אמת לאמתו ולא אכשל ח"ו בדבר הלכה:

שפיגל. ואפי' נימא לעומת זה יחיאל מרדכי ואברהם שפיגל מכחישים אותו, ובענין זה לא הוה אברהם שפיגל כעד זומם שאינו נאמן על עצמו לומר לא הייתי עמך, כיון שהוא רק נגד ע"א, ואמרינן שפיר מאי חזית דסמכי' אהני סמוך אהני, מ"מ תרי ותרי הוה:

ועדיפא הא מתרי ותרי דעלמא, כיון דהעדים קמן ומודים לדברי המכחישים, כדמשמע מכתובות כ' ע"א דאר"נ אלו היו לקמן דלמא הו' מודו, ורשב"א בתוס' סוף ד"ה אלא אר"נ וז"ל הכא לא מוקמינן ליה אחזקה כדאמר לעיל אלו הו' קמן דלמא הו' מודו עכ"ל. אלא שדבר זה צריך ביאור ויבואר לקמן אי"ה:

הרוחני בזה אוקי תרי בהדי תרי ואוקמא איתתא בחזקת מגורשת. וגדולה מזה בגטין י"ט ע"ב ה"ז גיטך ונטלתו וזרקתו לים וכו' וחזר ואמר שטר פסים הוא לאו כל כמיניה לפוסלו, ומסיק דבתר דקריהו עייליה הבעל לבי ידיה ואפקיה מהו דתימא חלופי חלפיה קמ"ל ע"ש, והשתא התם לא ראינו כלל שמסר לה שום גט, רק שאמר ה"ז גיטך, מ"מ כיון שעסקו בענין גט וכו' גט ונתן לה ואמר ה"ז גיטך, ואלו שתק היתה בעינינו בחזקת היתר, שוב לאו כל כמיניה לאוסרה, ק"ו בן בנו של ק"ו דהכא שלח לה גט ונמסר לידה ובא זה לבטל אותו מעשה, ואיכא ספק ב' כתי עדים בבטולו פשיטא דאוקמא השליח אחזקתו שלא נתבטל והאשה בחזקת מגורשת. והשתא התם אי החליף הבעל והטעה לא עביד איסורא מ"מ לאו כל כמיניה לאוסרה, כ"ש הכא דעביד המבטל איסורא דרבנן, דרב מנגיד [קידושין י"ב ע"ב], ולרמ"א [אה"ע סי' קל"ד ס"ו] משמתינן ליה, וגם עבר על שבועתו וחרם ב"ד, פשיטא דלאו כל כמיניה להוציאה מחזקת התירה:

והרב דשעבש כתב דהאשה עדיין בחזקת איסור מטעם הבחנה, ומה לי איסור דרבנן ומה לי איסור דאורייתא. עמל היא בעיני להשיב על זה, והנה גמ' הלז דגיטין תבריה. ודברי ח"י רשב"א ר"פ המגרש [פ"ג ע"א] ד"ה אלא בע"מ וכו' כתב וז"ל

ואע"ג דהכא בלא תנאו אסורה לינשא עד ג' חדשים ואם כן אסורה ליבם עד שיעברו עליה ג"ח וכדתנן היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיעברו עליה ג' חדשים וא"כ נמצא שאין תנאו מבטל כלום מכל מקום דבר תורה מותרת לינשא מיד וכו' ע"ש. ועיי' בחכם צבי סי' א' ד"ה גם מ"ש הרב וכו' תמיה לי טובא וכו' וז"ל ואין להקשות מזמן ההבחנה, דההיא ודאי דרבנן ואם יבוא אליהו אף מדרבנן שריא וכו' ע"ש. ע"כ אין ממש בדברים אלו. ופשוט דאשה זו מן התורה בחזקת היתר קיימא ואין כאן אלא איסור דרבנן, דקיי"ל תרי ותרי ספיקא דרבנן, כמבואר ביבמות ל"א ע"א במסקנא תרי ותרי ספיקא דרבנן, ומשו"ה הקשו תוס' [ד"ה הבא] וכל הראשונים בפשיטות בכתובות כ"ב ע"ב הבא עליה בחנק קאי ונדחקו לתרץ, משום דמדאורייתא אוקמא אחזקה ורק מדרבנן מחמרינן, וכ"כ תוס' שם כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו', וכן בפרק חזקת שם א, ועיי' תוס' גיטין ע"ח ע"ב ד"ה והא א"א לצמצם. ודברי תוס' בעירובין ל"ו ע"א ד"ה הכא וכו' נפלאו ממני, ולע"ד צריכין הג"ה, וכצ"ל אע"ג בכתובות כ"ו אמרינן אוקי תרי בהדי תרי וכו', בדאורייתא שאני, (א"כ) [א"נ] הכא שאני דהשתא ודאי טמאה היא, והן הנה דברי תוס' כתובות כ"ו ע"ב הנ"ל ג. בהא סלקינן דאין כאן אלא איסור דרבנן, לבר מלשיטת הר"י בר ברוך בתו' כתובות כ"ו הנ"ל בסוף הדיבור. ועיי' פני יהושע בק"א לכתובות סי' ע"א וסי' פ"ו, ולכאורה דבריו צע"ג א"כ מנ"ל לרבה ורב יוסף ביבמות דהאי דקרוב לה אתו תחלה, ודבר שטיא דכשהוא חלים זבין א(ו)תו תחלה, דלמא בהיפוך. וי"ל עפ"י גי' תוס' שם ביבמות ד"ה א"ג. ואין להאריך כי הלכה רווחת כהר"י ורוב הפוסקים דאין לחלק בתרי ותרי ולעולם הוה רק ספיקא דרבנן, וא"כ אין עסקינו כאן אלא באי' דרבנן:

(ב) מה שתזרו והגידו נגד דבריהם הראשונים וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד. הנה זה פשוט לכאורה כיון דהדין מרומה ובעי דרישה וחקירה ולא נחקרו העדים א"כ חוזרים ומגידים. והא דדין מרומה בעי דרישה וחקירה מבואר בב"י [חו"מ] רס"י [כ"ט]

שם.

(ג) בחי' כתובות כ"ב ע"ב ד"ה ב) שיטת, מבואר יותר, ע"ש.

(א) נראה שכונת מרן לתוס' ב"ב ל"ב ע"א ד"ה אנן.
(ב) וכ"כ בחי' עירובין ל"ה ע"ב ד"ה אחת, וראה הערה

בשם המרדכי מש"ס פאד"מ [סי' תשי"א]. אלא שהרב משעבש כתב בזה דהכא לא שייך דין הזמה לעשות לנשותיהם כיוצא בהם לאסור נשותיהם אעלמא, וכיון דלא שייך דין הזמה לא בעי דרישה וחקירה, וממילא נגמרה עדותם ואינם חוזרים ומגידיים. ומהתימה על דברים כאלו, וכי דרישה וחקירה במרומה משום יכול להערים, הוא, אלא לברר רמאותם, ובעי דרישה וחקירה טפי ממה שדורשין וחוקרין עדים כשרים משום הזמה, וכל זמן שלא יצאו ב"ד ידי חובת דרישה וחקירה לפי רמייתם לא נגמרה הגדתם וחוזרים ומגידיים. וזה לא יסכל אדם בר דעת. ועוד הרי רצו להפסיד האשה כתובתה ונדונייתה שכבר גבתה וצריכה להחזיר לו וצריכים העדים לשלם לה:

ואגב שותיה שדר לן חורפא ליישב קושית תוס' קידושין שהקשו מ"ג ע"ב ד"ה והשתא וכו' ישבעו השלוחים ואח"כ יאמנו במגו, וכתב בשם רב האי גאון מה' ברוך פרענקל זצ"ל, כלל, כיון שנשבעו קודם עדותן נמצא אי יוזמו אח"כ נפסלו למפרע משעה שנשבעו וה"ל עדות שא"א יכול להזימה, וכיון דהדין מרומה בעי דרישה וחקירה גם בדיני ממונות. הנה כללא דכייל הגאון ז"ל אמת הוא, אך קושית תוס' לא נתישבה, אטו צריך שליח לישבע פרעתי למלוה, אלא נשבע אין לך בידי, ואין צריך לברר, עיין ריש סי' ע"ה, ושוב נפטר מהלוה, ואח"כ מעיד שפרע למלוה, ואם יקום ופורש שבועתו שהחזירו ללוה או שנאנסה מידו (ו) לא נפסל, כי לא פורש מה עשה, ופשוט ונער יכתבם. ולא ראיתי פה להאריך עוד בהא דדרישה וחקירה בדין מרומה כי הכל דשו בה. ולקמן אי"ה בחלק ג' שייך לעדות בכתב נדבר עוד מה ששייך לזה:

ברם הכא לא צריכים לכל זה, כיון שהעדים אמרו לא ידענו אם היה הבטול קודם שהגיע הגט לידה או אח"כ, אע"ג שכיונו השעה ואם נשאל לעדים אפשר שיבורר שהיה בשעה שהגט היה עדיין ביד השליח, מ"מ כיון שכל זמן דליכא עדים לפנינו מתי נתבטל, האשה בחזקת היתר עומדת. דוקא תרי ותרי הוא ספיקא דרבנן כיון דאיכא תרי דמפקה מחזקה, אבל הכא אוקמה אחזקה ומותרת לעלמא

מק"ו ההיא דשטר פסים גטין י"ט ע"ב שהבאתי לעיל. ועוד הכא הוה ס"ס להתיר, א' שמא צדקו העדים המכחישים ובטל עדותן של אלו לגמרי, ואת"ל צדקו אלו מ"מ שמא היה אחר שכבר ניתן הגט לידה, ובכה"ג דהוה תרי ענינים ממש הוה ס"ס גמור אפי' אין הראשון מתיר יותר מן השני, כמבואר בש"ך כללי ס"ס אות י"א. נמצא הכא אי לאו דנקבל עדים אח"כ שיודעים שהיה קודם מסירת הגט ליד האשה, לא הגידו העדים כלום ולא נגמרה הגדתם וחוזרים ומגידיים. ומכל שכן הכא דקרוב לודאי לכשיגבו עדים יבורר דהיה הביטול שלפי דבריהם אחר נתינת הגט, שהרי כתב הרב המאה"ג מה' יוסף אב"ד דק"ק זאברוף דכתב לו הרב מק"ק פ"ח וז"ל שאף לדברי העדים שהעידו שהמגרש ביטל הגט, ואחד אמר שהביטול היה בין שעה שלישית לרביעית אחר חצות היום, והשני אמר שהיה אחר שעה ומחצה מעת יציאתם לחוץ בעת כתיבת הרשאה, ולפי מה שנתברר לו להרב המסדר ולהאנשים שהיו עמו ניתן הגט קודם זמן ביטול הגט לפי דברי העדים עכ"ל, והשתא נהי שאין לסמוך על זה כיון שלא העידו ב' עדים בב"ד על ככה, מ"מ מסתיין שלא נגמרה הגדת העדים הללו, וטרם שנגמר כבר חזרו והגידו מבודין היינו והודו לדברי כתי עדים המכחישים אותם, א"כ פשוט שאין לחוש לדבריהם:

איברא אי יש לחוש לעדותם בכתב ושם נאמר להדיא שהיה הביטול קודם נתינת הגט, א"כ מ"ש עכשיו שאינם יודעים אי קודם אי אח"כ הוה חוזרים ומגידיים ממש במכתבם ואין חוזר ומגיד, מזה נדבר לקמן אי"ה. ועכ"פ עדותן שבע"פ בטל ומבוטל וכמאן דליתיה:

ג) שנמצא כתוב בחתימת ידי העדים שביטל ר' חנינא הגט קודם שנמסר ליד האשה, ופשוט להרבנים השואלים דזה הוה שטר וכמי שנחקרה עדותן בב"ד. והנה לו יהיה כדבריהם הא כבר כתבנו לעיל בדין מרומה בעי דרישה וחקירה, וכתב מהרי"ק [שורש ס"ז] דלכאורה מוכח מכתובות י"ט ע"ב בשטר אפי' בדין מרומה הוה כמי שנחקרו עדותן בב"ד, דאין לך מרומה מאומרים אנוסים היינו, ואפ"ה קאמר דאין חוזרין ומגידיין, אלא שהרא"ש

בזה לעגנה אין לו דין שטר אלא עדות בכתב בעלמא. ואין להתעקש ולומר במ"ש תוס' שם דהא דכותבין מודעא תיקון חכמים הוא להציל האנוס מאנסו, וה"נ רצה להציל עצמו מתביעת ממון שיש לו עדיין על אביה מה' פנחס וכו'. דמה שרוצה לחזור בו מנתינת הגט בוודאי אין לומר שתקנו לו חכמים, שהרי מנגדינן או משמתינן ליה, רק מחמת תביעות ממנו. זה אינו דלא תקנו אלא להצילו מאונס זה שכנגדו, אבל מה לה לאשה במעשה אביה וחיוב ממון שלו שיתירו לו חכמים לכתוב שטר שלא ברצון האשה המתחייבת כדי להציל ממנו מיד אביה, בודאי אין לזה דין שטר אלא עדות בכתב דקיי"ל להלכה ולמעשה דלא כר"ת [יבמות ל"א ע"ב ד"ה דחזון], ולו יהיה כדברי ר"ת שעדים שולחים כתב ידם לב"ד ודנין עפ"י מפני שראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ולא אמרינן הראוי לבילה עדיף מבלול ממש, מסתיין שיהיה כבלול, וה"נ מסתיין שיהיה עדות בכתב כאלו הגידו בפיהם כיון שראוי להגיד בפיהם, ואלו הגידו בפיהם כל זמן שלא נחקרו היכי שצריך חקירה ודרישה חוזרים ומגידים, מכ"ש בשולחים כתב ידם בב"ד, כיון שאין לו דין שטר שכשר מדאורייתא דילפינן מגט, עיין רז"ה ומלחמות ה' ספ"ד אחין [ל"א ע"ב] שזהו כמי שנחקרו, אבל שולח כתב ידו בב"ד אין כאן דין שטר, והלואי יהיה כבע"פ דאין הלכה כר"ת. ודברי הרב משעבוס בזה מעורבים ובלי עיון:

ועוד לו יהיה שיהיה שטר גמור, הא קיי"ל עדים שאינם יודעים לקרות אין להם לחתום אפי' קראו לפניהם ב' ותירגמו להם, אך בדיעבד אם חתמו כך כשר כמ"ש ש"ך סי' מ"ה סק"ד ד"ה מיהו נראה וכו', אבל אם אחד קראו לפניהם פסול, וכ' הרא"ש בשם העטור ופסקו בש"ע סי' הנ"ל ס"ה אי איתנהי לסהדי קמן וידעינן דלא ידעו למקרי אי אמרי אקרי' למאן ידיעי למקרי סמכי' עלי' עכ"ל, ומסיק בתומים [סק"ה] דמסתמא חזקה אין עדים חותמין אלא א"כ נעשה בכשרות ומסתמא אקרו קמייהו, ואפשר שאינן נאמנין לומר לא עשינו כדינא, כמו שאינן נאמנין לומר קטנים היינו, אך אי לא

בתשו"ה לא כ"כ, ופשיטא דהרא"ש היה בקי בש"ס טפי מינן, אלו דברי מהרי"ק ז"ל. ולפע"ד מוכח כהרא"ש מדאמרינן שם כ' ע"א אלו הוו לקמן הוו מודו, וכ"כ רשב"א בתוס' שם סוף ד"ה אלא אר"נ וכו' ע"ש, וקשה אטו הודאה דידהו מידי מששא אית ביה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וע"כ צ"ל ולחלק בוודאי אי אין כאן רמ"מ, בשטר אלא מחמת העדים עצמם שהם אומרים אנוסים, זה אינו עושה הדין מרומה ואינם חוזרים ומגידים, אבל בבדייתא דע"י עדים אחרים נעשה דין מרומה אז לא הוה השטר כמי שנחקרה בב"ד ויכולים עדי השטר לחזור ולהודות למכחישים, ודברי הרא"ש שרירין בעזה"י:

שבת וראיתי אחר העיון מהרשב"א אין ראיה, דלא נתכוון לכך, אלא כלפי שהקשו תוס' דהרי הא דאר"נ אוקי אכילה בהדי אכילה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא, היינו משום דס"ל אבהתא מילתא אחריתי היא, אבל אי הוה חדא מילתא הוה מודה ר"נ לרבא דשני העדים בטלים^ה, והנה כי כן ה"נ צ"ל הלואה מילתא אחריתי היא ואוקי כשרות בהדי פסלות ואוקי שטרא בדוכתיה, כך כוונת קושית תוס'. ועל זה תירץ רשב"א הא העדים מעולם לא אמרו כשרים היינו אדרבא אלו הוה קמן (אמרו) [הוין] מודו אלא שאין בהודאתם כלום מפני חזקה שחתמו על השטר בכשרות, וכאלו כבר אמרו כשרים היינו, נמצא אמירתם כשרים היינו ופלוגי ליה מפלוגי חדא מילתא היא טפי מגניבה וטביחה, ולכך בטל השטר ע"י הכחשה, זהו ברור בכוונת הרשב"א. מ"מ מפשטיות לשון ש"ס משמע כהרא"ש. ומהרי"ק לא מלאו לבו לחלוק. וא"כ הגדת השטר הזה אין בו ממש כמו הגדת העדים בע"פ:

בל זה הוצרכתי לפי ההנחה דכתב זה דין שטר יש לו, אבל לא ידעתי מאן יהיב ליה דין שטר, הלא קיי"ל דלא מקרי שטר אלא הנכתב ברצון המתחייב, כתירוצ' קמא דהר"י בתוס' כתובות כ' ע"ב [ד"ה ורבין], וכן הסכים ש"ך סי' ל"ט סק"ט דאין שטר אלא הנעשה ברצון המתחייב, אבל כתב זה שנעשה שלא ברצון וידיעת האשה המתחייבת

(ז) ר"ל דשתי העדויות בטלות.

(ה) מובא בטח"מ סי' ע"א סכ"א.

(ו) הר"ת לא ניתו לפענוח, ונדצ"ל: ריעותא, או: מרומה.

לבטל. הנה אעפ"י שכ"כ בנב"י תנינא בחא"ע סי' קכ"ט [ד"ה אלא דלפ"ז], תמהני על קושיא זו אטו כל דמגרש בב"ד מגרש שישביעוהו. ועוד אמאי ישבע והוא רוצה שיהיה החפץ בידו לבטל עד שיגיע לידה, ואפי' במגרש בב"ד וכופין אותו לישבע אם אינו רוצה וכיפינן ליה ה"ל שבועת אונסין ונודרין לאונסין:

וכבר בארתי דברי המרדכי בתשובה אחרת^ה דמתרי טעמים אתא עלה, תחלה כתב מדאמרינן כיון דאמרי רבנן דלא לזבין אי זבין לא הוה זביניה וזביני מכל שכן כשהוא נשבע שלא למחול ושלא ליתן חפץ פלוני הרי איבד זכותו וכחו מחפץ זה, ותו כתב הא אמרינן כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דבדרכנ^ט לא אמרינן הכי, אלא מטעם הפקר ב"ד הוה, ומכ"ש אי הוא עצמו הפקיר חפצו ואיבד זכות זה מעצמו שלא יהיה בו כח למכור, וכן הבין מג"א סי' של"ט [שם], שוב אתי עלה מטעם אחר מטעם אי עביד לא מהני. ובטעם האחרון הלז פליגי עליו רוב הפוסקים ולא קיי"ל כהמרדכי בהא. אך טעם הראשון נראה נכון. אלא שיש לעיין הרי לא איבד זכותו ולא הפקיר דהרי אי בעי מיתשל אשכבעתיה. וצ"ל דמיירי בחפץ ידוע וכשעבר ומכרו הרי לא נשאר דבר בעולם למיתשל עלה, וס"ל בזה"ז דליכא מלקות וקרבן שוב אין נשאלין עליה, ודלא כדעת הרא"ש שם [שבועות פ"ג סי' י"ז], וכ"כ בתשו' שער אפרים [סי' ע"ב] דתוס' בסוגיא דנודרת [גיטין ל"ה ע"ב ד"ה אבל] פליגי אהרא"ש וס"ל בזה"ז אי אכלו כולו אין נשאלין, וא"כ הכא בנשבע על חפץ מיוחד דאי עבר ומכרו אין לו שאלה א"כ שפיר קאמר דסילק כחו. אבל בנשבע שלא ימכור כלל דאז אפי' עבר ומכר קצת יש לו שאלה, אז לא שייך טעם הראשון אלא טעם הב' דאי עביד לא מהני, ובהא פליגי הפוסקים עליו, אבל הטעם הראשון אפשר דמודו לו. ובזה יתיישב שפיר סתירת רמ"א בח"מ סי' ר"ח דפסק בנשבע שלא למכור אי עביד מהני, והיינו שלא למכור שום דבר, אבל ב"ד סי' ר"ל מיירי בנשבע

מכונו סהדותי במה שאמרו בע"פ למ"ש בשטר הרי איכא ריעותא קמן ומהימנן לומר לא קראו בפניהם ע"ש. והנה בנידון שלפנינו כ' במכתב מחו' הגאון מה' יוסף וכו' דאיכא חד דלא ידע לשון הקודש כלל, ואמרו ב' העדים שחתמו ולא קראו לפניהם, א"כ תליא אי עדותן מכוונת למ"ש בשטר, והנה אינו מכוון שהרי בשטר כתוב שהיה הבטול קודם נתינת הגט, והעדים אמרו שאינם יודעים אימת היה, נמצא אין דברי העדים מכוונים למ"ש בשטר ובטל השטר לגמרי:

ועוד כיון דהוה מהדר אזינפא והשטר אינו מקויים אין מקיימין אותו אלא עפ"י עצמן של עדים שאמרו [כתב ידינו] הוא זה ולא [מפ"י] [מכתב ידם] היוצא ממקום אחר, אלא דוקא עפ"י עצמם, א"כ נאמנים לומר קטנים היינו במגו דאין זה כתב ידינו, ומהימני לומר לא קראו לפנינו. ועוד שהרי עתה השטר איננו לפנינו ולא ראינו עדיין בב"ד, ולכשיבא לב"ד לקיים הרי כבר נפסלו העדים שהרי העידו וחזרו ונשבעו שהעידו שקר א"כ פסולים הם להעיד על חתימת ידי עצמם, וממילא אין ממש בשטר זה. וכל זה אי היה לו דין שטר, אבל באמת איננו שטר אלא עדות בכתב כנ"ל:

אמנם מ"ש הגאון מה' אלעזר אב"ד דק"ק סאנטוב דלפמ"ש המרדכי ספ"ג דשבועות [סי' תשפ"ד] דהנשבע שלא למכור ומכר אין במכירתו כלום וכו', יעיין רמ"א י"ד סי' ר"ל ומג"א סי' של"ט [סק"י], וא"כ הכא שנשבע שלא לבטל ועבר וביטל אין בבטולו כלום דאי עביד לא מהני. אלא שהגאון כתב (דמרדכי) [דמדברי מה' ר"י] ופסק רמ"א [סי' קמ"א סנ"ט] דמומר לא יגרש ע"י שליח הולכה ולא מהני מה שמשביעין אותו שלא לבטל שמא יעבור על שבועתו, א"כ ש"מ אי עביד מהני ודלא כהמרדכי. ל"צ לכך דפשיטא דקיי"ל דמהני כמבואר בש"ע ח"מ סי' ר"ח מטעם שכתב סמ"ע שם [סק"ג], או מטעם שכתב מהרי"ט כמ"ש הש"ך שם:

ומ"ש לדחות המרדכי מדתיקן ר"ג שיבטל בפני ב' [גיטין ל"ב ע"ב], ולא תיקן שישבע שלא

הראשון ס"ל למרדכי בדרכנ וכו'. שיטה זו בדרכנן אי עביד מהני, מובאת בנר"ב קמא חאה"ע סוסי' ע"ו.

ח) ראה להלן סי' כ"ז ד"ה והנה, וש"נ.
ט) חסר כאן, ונראה דצ"ל כך: מהני, ולטעם

שלא למכור חפץ יע"ש, ומשו"ה ס"ל אי עבד לא מהני, מטעם שכתב מג"א סי' של"ט כנ"ל:

נחזור לדין דהכא לא שייך בנשבע שלא לבטל שהפקיר כחו, מה שייך בזה שסילק כחו, לא מצינו שיכול אדם לסלק כחו אלא מנכסיו, אבל לא שלא ידבר דבר פלוני, וליכא אלא טעם ב' של המרדכי, ובהא לית הילכתא כוותיה. וא"כ מטעם זה היה הבטול מועיל. אבל כבר כתבתי דלפע"ד ברור ונכון שאין כאן שום בית מיחוש, ואיתתא דא אסתר בת מה' פנחס שיראקא מותרת להתנסבא לכל גבר דתיצביין. מיהו אם בנקל רוצה הבעל לגרשה שנית מהיות טוב אל תקרי רע וה' הטוב עצמו:

הכ"ד. פק"ק פ"ב יום ה' כ"ו סיון תקצ"ג לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה ה (ב)

שיל"ת, נגהי ליום ה' ז' טבת תקצ"ז לפ"ק. שלום רב וכל טוב לשלומי אמוני ישראל אלופים מסובלים נגידים ידידים על הפקודים עומדים אקרו"ט דק"ק מאדא יע"א ה' עליהם יחיו:

יקרת כבודם הגיעני, ורצונם היא כבודם להיות תשובה בצידה על הנייר הזה, ואען ואומר נידון הנ"ל חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי שום טענה הגונה עפ"י דת"ק לפחות מההתחייבות השטר שחייבו עצמו להספקת עשרים זהובים כל שבוע כל זמן היותו אצלם בקהלתם, ויכולים להתחייב עצמם בזה וחיובם קיים וחל עליהם כמבואר בתשו' רשב"א [ח"ב סי' פ"ט] דמייתי ש"כ סי' ס' סק"א. ומה שטענו שלא קבלו אלא על ג' שנים, ובשטר שכתב הרב בכתב יד עצמו כתוב שהתחייבו לעולם, זה נעשה שלא בידיעתם וחתמו עצמם ולא קראו מה שכתוכו, וצד שכנגדם מכחישים שידעו מה שנכתב בתוכו. הנה דין זה בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' ע"ז שאינו נאמן שלא ידע לקרוא, ואפי' אם יתברר שכן הוא האמת, מ"מ כיון שחתם עצמו מה שכתב פלוני סמך עצמו עליו כדין שלישי, והובא קצת לשונו בסמ"ע וש"כ סי' מ"ה סעי' ג'. ועוד בתשו' רשב"א ח"א סי' תרכ"ט באחד שטען שלא ידע מ"ש בכתובה

ולא התחייב מרצונו באלו התנאים, והנה התם לא הוה חתימת ידי עצמו, ולא שייך סברת תשו' רמב"ן הנ"ל, ומשו"ה הוה ס"ל להר"מ שם דמהימן, וחלק רשב"א דחזקה על העדים שאינם חותמים אא"כ יודעים רצון המתחייב, והובא לפסק הלכה בש"ע סי' ס"א סעי' י"ג בלי שום חולק. ומ"מ יש חילוק דין בין האי דמיוחסת הנ"ל דכשהוא עצמו חתם אזי כל מ"ש בשטר אפי' עשאו שדהו מיצר לאחר הכל בכלל נאמני' לשלישי, משא"כ כשהוא אינו חתום רק עדים חתומים, א"כ דוקא גוף הענין שהעדים מעידים עליו, אבל עשאו מיצר לחברו, אין הבע"ד מפסיד ע"י עדותם, כ"כ באורים סי' ס"א שם [סקכ"ד], ולמד כן מתשו' רשב"א סי' אלף קנ"ו. והמעייין שם בפנים יראה דגם זה דוקא בכלה ביום חופתה שידוע וחזקה שלא קראה ולא קראו בפניה, אבל בעלמא אפשר אפי' בכה"ג השטר בתוקף כל שטר. נמצא בנידון שלפנינו לא מיבעיא אותן שבאו על החתום סברו וקבלו כל מה שהרב כותב קבלו עליהם אפי' לא קראו, ועוד נאמנים האומרים שידעו, כי חזקה אין אדם חותם טרם קריאה וידיעה, ועוד חזקה לא חציף הרב לזיופא באסיפת קהל ועדה לכתוב מה שלא נאמר במילתא דעבידי לאיגלויי ביומו, וחזקה אלימתא הוא זה:

וגם אותן שלא באו על החתום אז אין בערעורם כלום, חדא כיון דרוב בעלי סכומות באו על החתום הרי בטלים ברוב, ובכל ענינים כאלו הולכים אחר רוב דעות. ועוד ע"כ הסכימו בעיקור ההוספה, שהרי עד עתה עד כלות ג' שנים לא ערערו, ש"מ כי ישר בעיניהם ההסכמה ההיא, אלא שטוענין שהיה רק על ג' שנים, וא"כ הא דלא חתמו אז לא היה אלא התרשלות בעלמא, וכיון שאנו מאמינין להאומרים שהיה ההסכמה ליתן ההוספה לעולם, א"כ גם הסכמתם היה כך, ע"כ כל ערעור בזה כחירגא דיומא דלא שמיה [כיומא כ' ע"ב]:

כל מה שכתבתי עד הנה לא כתבתי אלא מעיקור דיני ממון אלו היה מעשה בשמש או חזן וכדומה, אך אנו עוסקים בהספקת מרביץ תורה ועוסק בצרכי ציבור, ז"ל הרמב"ם פ"ד משקלים הלכה ז' מגיהי ספרים שבירושלים והדיינין וכו' נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, וכמה נוטלים צ'

תשובה ו

שיל"ת, פ"ב יום ה' ט' אדר ראשון תקצ"ב לפ"ק.
שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב המאוה"ג החריץ
המופלג כש"ת מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק ראב
יע"א:

יקרתו הגיעני שלשום, והיום כאור בקר עיינתי
ברום מכתבו, וזמן רב הוצרכתי לעיין
בלשון מעלתו ואריכתו עד שעמדתי על תוכן הענין,
וכדומה לי שכך היה מעשה, ראובן היה לו שט"ח
על שמעון בסך ב' אלפים מאה ושבעים זהו' כסף,
ונכתב בו לפרוע למלוה ולאדרע שלו היינו הבא
מחמתו, וזה כמו חמש שנים נתן הלואה שמעון
להמלוה ראובן חילוף כתבא) אחר מסך אלף ג'
מאות ושבעים זהו' כסף, היינו סך ח' מאות כסף
פחות מסך הראשון, ואמר המלוה ראובן שהלואה
אמר לו שיתן לו שט"ח שיש לו על לוי מסך שמנה
מאות זהו' מינטץ, וישר בעיניו, ושיכר השטר הראשון
מסך ב' אלפים ק"ע כסף, וקיבל ממנו ח"כ מסך
הפחות, והאמינו שיתן לו הח"כ על לוי מסך שמנה
מאות הנ"ל. ואופן נוסח הח"כ השני מסך הפחות
היה כנוסח אקצעפטירטער וועכסעל, שהוראת נוסחתו
הוא שמלוה חותם עצמו ומבקש מהלואה שיחתום
עצמו על התחייבות סך כך וכך וחותרם הלואה ג"כ.
ומעתה תובע ראובן המלוה משמעון הלואה הח"כ
שעל לוי מסך שמנה מאות כסף. וע"ז השיב שמעון
הנתבע שני הח"כ הא' מסך ב' אלפים ק"ע כסף
והשני מסך אלף ש"ע זהו' שניהם היו מונחים ביד
לוי, והוא לוי ביקש ממני לחתום הח"כ מסך קטן
ולהחזיר לו ח"כ שלו משמנה מאות כסף ויחזיר לי
הח"כ גדול שלי, וכן עשיתי, נמצא פרעתי אותן
שמנה מאות כסף כי החזרתים להלואה לוי שהיה
בידו ב' הח"כ, ומעשה זה כבר עבר ה' שנים,
ובנתיים מת לוי, ואתה ידעת כל זה ושתקת כי
בידיעתך החליף הח"כ הנ"ל, ועתה אחר שמת לוי
באת לעורר מדנים, וראובן עומד בטענתו שלא מיד
לוי קיבל הח"כ אלא מידו של עצמו והאמין לו

מנה בכל שנה ואם לא הספיקו להם אעפ"י שלא
רצו מוסיפים להם כדי צרכן הם ונשיהם ובניהם
ובני ביתם עכ"ל:

הנה כל מה שכתב הוא ש"ס ערוך ריש פרק שני
דייני גזירות [ק"ה ע"א], אך מ"ש לנשיהם
ובניהם ושאר בני ביתם אינו מבואר שם, והכ"מ
לא הראה מקום. ולפע"ד ממקומו מוכרע, דקשה
הרי הני גזירי גזירות נטלו שכרן מתחלה ולא סרבו
כי כן הדין מוטל על הציבור לפרנס הפרנס הממונה
על הציבור מחוייבים לעשות לו מלאכתו משו"ה
נטלו מעיקרא, וא"כ אח"כ כי לא הספיק הני תשעים
מנה מ"ט לא רצו, מ"ש סופו מתחלתו. אע"כ צ"ל
אה"נ אי האי דלא הספיקו היה מיוקר השער בודאי
היו רוצים ומוכרחים ליקח, אך לא נתיקר אלא בני
ביתם ניתוספו מאשר היו בראשונה, ולא רצו הני
חסידים להטיל טורח זה על הציבור, וקמ"ל על
כרחם הוסיפו כדי צרכם ולכל הנלווים עמהם),
וכתיב גדלהו משל אחיו [יומא י"ח ע"א]:

ומעתה אחיי איך יעלה על הדעת להוריד בקודש
לפחות ולגרוע, אבותינו הוסיפו על כרחם
של דיינים ואנחנו ניקום לגרוע ח"ו. ובזה"ז אפי'
כל מאן דהו נותן שכר לעהר"ר עשרים זהובים
לשבוע, והוא מאוכלי שולחנו ללמד בניו ללועזים
בלע"ז, ואיך ירע בעיני ציבור וקהל עדת ישראל
ליתן עשרים זהובים לשבוע למחזיק תורה, לא תהיה
תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלהם, ומה יאמר
נותן התורה ית"ש לא עשאוני בני כתורמוס הזה
[כביצה כ"ה ע"ב]. הלא ברך ה' את קהל עדתכם
והושיב לראש על כסא כבוד גברא רבא ת"ח מופלג
תמים דעים איש שלם ענותן ושפל כרך, ומדוע יהיו
עיני העדה צרה בחת חלב לה', ויעברו ח"ו על לא
תאמץ לא תקפוץ לא ירע לבבך. הלא יברך ה' את
עמו בשלום וחלב חטימו ישביעכם ומברכת ידו
יתברכו בניכם וצאצאיכם עם כל הנלווים עליכם,
שמעו ותחי נפשכם, יהי' ה' עמכם:

הכ"ד החותם בברכת שלום ואהבה רבה:

משה"ק סופר מפפד"מ

ז' ע"ב ד"ה והנה הרמב"ם.

א) שטר חוב הנעשה לפי חוקי הערכאות.

א) וכ"כ בחי' שם ד"ה לא, להלן סי' כ"ב ד"ה ואבוא, סי'
קס"ו ד"ה נועם, ח"ו סי' מ"ד ד"ה עם ה', ובחי' חוליו מהדור"ב